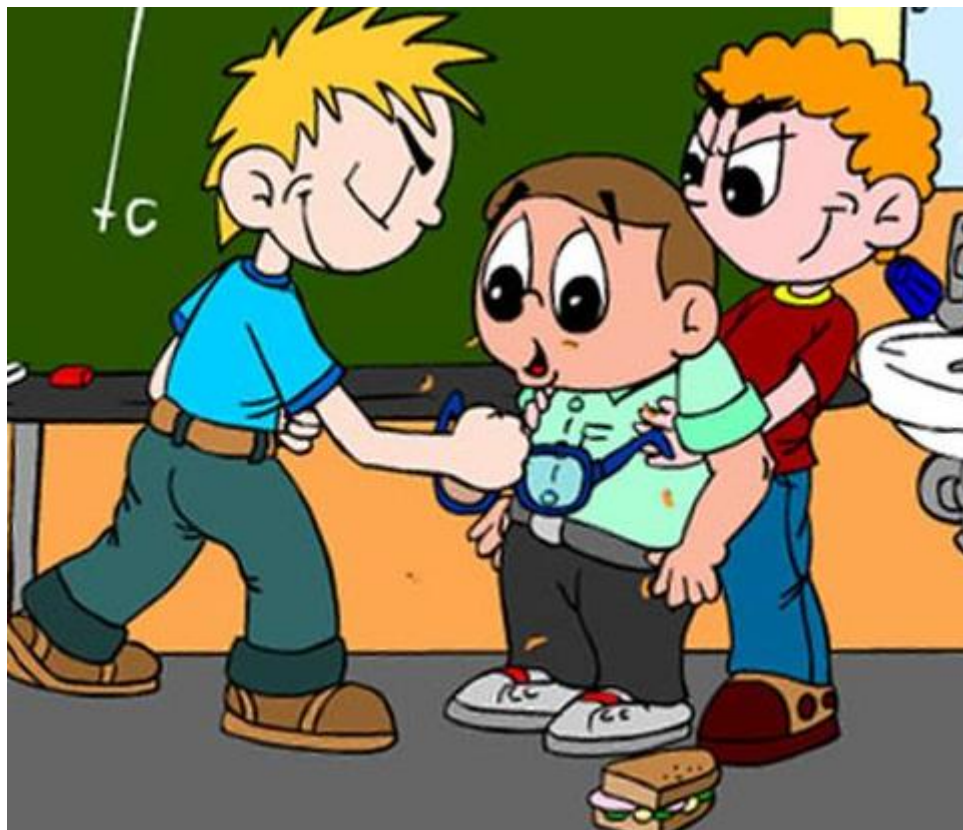

Masarykův domov mládeže a Školní jídelna Brno, příspěvková organizace
Brno, Cihlářská 604/21, PSČ 602 00

Metodika řešení šikany

Č.j.:	Spisový / skartační znak	14/2018	A.8./A10
Vypracoval:	PhDr. Eva Svobodová, MBA, LL.M, ředitelka DM		
Schválil:	PhDr. Eva Svobodová, MBA, LL.M, ředitelka DM		
Schváleno na pedagogické radě	6. 9. 2018		
Směrnice nabývá účinnosti dne:	8. 9. 2018		

Metodika řešení šikany

Zpracováno na základě dokumentu MŠMT Č.j. MSMT- 22294/2013-1

Školní program

Metodický pokyn Masarykova domova mládeže a Školní jídelny Brno, příspěvkové organizace

Úvodem

(1) Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí (agrese), která ohrožuje naplňování zásad a cílů vzdělávání ve škole a školském zařízení. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků a studentů, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí, se kterými se setkáváme ve školním prostředí, je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu. Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných stádiích více či méně vyskytuje téměř v každé škole či školském zařízení, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je třeba klást na budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi žáky a studenty v domově mládeže a samozřejmě i mezi všemi členy společenství domova mládeže. Je důležité, aby pedagogové uměli rozpoznat a řešit počáteční stadia šikanování. V případě rozvinutí pokročilé šikany je nutná spolupráce domova mládeže s odborníky ze specializovaných zařízení (podrobněji viz kapitolu II., čl. 7.4.). Zajištění ochrany žáků a studentů před šikanou vyžaduje další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování, neboť běžné pedagogické postupy selhávají.

(2) Cílem předkládaného metodického pokynu je poskytnout pedagogickým pracovníkům domova mládeže základní informace především k samotnému řešení tohoto vysoce rizikového chování.

I.

Vymezení fenoménu školního šikanování, povinnost domova mládeže chránit žáky a studenty před šikanou a východisko pro účinné řešení šikany.

Čl. 1

Vnější charakteristika šikanování

(1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka/studenta, případně skupinu žáků/studentů. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků/studentů, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka/studenta či žáků/studentů výchovnou nebo jinou skupinou žáků/studentů. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace (sociální sítě), jedná se o tzv. kyberšikanu.

(2) Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost (podrobněji viz metodické doporučení).

(3) Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

(4) Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „popero“ dva přibližně stejně silní žáci/studenti kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit (podrobněji viz metodické doporučení).

(5) Kyberšikana

a) Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

b) Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

Čl. 2

Projevy šikanování

(1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany podle typu agrese – typu nebo prostředku týrání patří:

- fyzická agrese, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti);
- verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí informačních a komunikačních technologií);
- smíšená šikana, kombinace psychické a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).

(2) Podstatnou vlastností šikany je skrytost. Ta je dána tím, že často odhalení zejména pokročilé šikany brání z rozličných důvodů a pohnutek všichni účastníci vyšetřování včetně oběti. Z tohoto důvodu je důležité umět rozpoznat přímé a nepřímé signály šikany (viz PŘÍLOHA 1).

(3) Při vlastní diagnostice šikany je třeba zkoumat tento fenomén ze tří praktických pohledů – jako nemocné chování, závislost a poruchu vztahů ve skupině (podrobné informace viz metodické doporučení).

Čl. 3

Odpovědnost školského zařízení chránit žáky/studenty před šikanou

(1) Domov mládeže má jednoznačnou odpovědnost za žáky/studenty. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky/studenty předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

(2) Domov mládeže má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se domov mládeže na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
- dojde-li k šikaně v průběhu výchovně vzdělávacího procesu, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má domov mládeže povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že žák/student někoho šikanoval nebo byl šikanován, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu výchovně vzdělávacího procesu nastala;
- domov mládeže ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že žák je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);
- v případě šikany se jedná o všechny případy, které domov mládeže oznámil policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

(3) Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků/studentů naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže):

vydírání § 175 TZ, omezování osobní svobody § 171 TZ, zbavení osobní svobody § 170 TZ, útisku § 177 TZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145, ublížení na zdraví § 146 TZ, § 146a TZ, vraždy § 140 TZ, loupeže § 173 TZ, krádeže § 205 TZ, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ, poškození cizí věci § 228 TZ, znásilnění § 185 TZ, kuplířství § 189 TZ, pohlavního zneužití § 187 TZ, apod. + nebezpečné vyhrožování § 353 TZ, nebezpečné pronásledování § 354 TZ, mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

(4) Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-mailu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřování (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§ 365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

II.

Školní program proti šikanování

Čl. 4

Východisko

- (1) Školní program proti šikanování je nejúčinnějším způsobem, jak ochránit žáky/studenty před šikanou. Zahrnuje v sobě metody řešení a další opatření zaměřená přímo na nápravu šikanování. Předpokladem jeho fungování je dobrá všeobecná prevence rizikového chování v domově mládeže.
- (2) Školní program proti šikanování je klíčovou součástí Minimálního preventivního programu (dále též „MPP“).
- (3) Bezpečnost žáků/studentů vyžaduje vždy splnění minimálních požadavků na řešení šikany (viz následující článek 5).

Čl. 5

Minimální požadavky na školské zařízení pro řešení šikany

Aby náš domov mládeže mohl účinně a bezpečně zastavit již existující šikanování, má k tomu vytvořeno následující zázemí:

- orientace vedoucích pracovníků domova mládeže v metodice, organizaci a právní problematice šikanování. Je to základní předpoklad, aby mohl vytvořit příznivé podmínky pro vyškoleného odborníka na řešení šikany a inicioval rozvíjení školního programu proti šikanování;
- domov mládeže má na obou pracovištích školního metodika prevence. Pracovník pověřený řešením umí kvalifikovaně odhadnout stadium a formu šikany a rozhodnout, zda řešení zvládne domov mládeže sám nebo zda si povolá odborníka.
- Domov mládeže spolupracuje s PPP, SVP a dalšími organizacemi a institucemi při řešení pokročilých a neobvyklých šikan, které sám nezvládne;
- Domov mládeže aktivně spolupracuje s rodiči na ochraně žáků/studentů před šikanou. Seznámení rodičů s nekompromisním bojem domova mládeže proti šikanování je realizováno formou webových stránek domova mládeže.
- Domov mládeže má ve vnitřním řádu:
 - zakomponován kategorický zákaz chování mající charakter šikanování a opatření, která se váží k tomuto závažnému porušení vnitřního řádu,
 - má zpracována pravidla používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů – v prostoru domova mládeže.
- Ředitelka domova mládeže zajišťuje v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky/studenty v domově mládeže, na vytipovaných rizikových místech v prostorách domova mládeže;
- Domov mládeže má zpracovaný plán dalšího vzdělávání pedagogů, zejména pracovníka pověřeného řešením šikany (ŠMP). Problematika šikany je obsahem pravidelných bodů porad úseku výchovy a vzdělávání, je součástí pedagogických rad za příslušná období školního roku.

Čl. 6

Školní program proti šikanování

(1) Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určují ho dva znaky – celoškolský rozměr a zaměření na specifickou prevenci.

(a) Do „boje“ se šikanou jsou zapojeni všichni pedagogičtí pracovníci.

(b) Zaměření na specifickou prevenci vypovídá, že se program věnuje výhradně řešení šikany, a to prostřednictvím specifické primární prevence a prevence sekundární.

c) Obecná struktura 11 komponent (dle pokynu MŠMT) ve školním programu proti šikanování má univerzální charakter.

(2) Školní program proti šikanování má 11 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení – nejlépe ředitelka, školní metodik prevence);
5. společný postup při řešení šikanování (šest skupin základních scénářů);
6. primární prevence ve výchovných skupinových schůzkách;
7. primární prevence ve volnočasových aktivitách;
8. ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný vnitřní řád, účinné dohledy pedagogů);
9. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s nekompromisním bojem školy proti šikaně, například na webových stránkách);
10. školní poradenské služby;
11. spolupráce se specializovanými zařízeními;

Podrobnější popis jednotlivých komponent naleznete v odborné literatuře: Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Čl. 7

Specifikace některých součástí programu proti šikanování

Čl. 7.1

Společný postup řešení při výskytu šikany v domově mládeže

Proškolený pracovník – školní metodik prevence, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne domov mládeže sám, nebo si povolá odborníka specialistu (viz tabulka níže).

V případě,

že jde o počáteční a obvyklou šikanu, kterou zvládne domov mládeže sám, odborník postupuje podle scénáře určeného pro tento typ šikanování. Pokročilé a komplikované šikany domov mládeže řeší ve spolupráci s odborníky z venku, zejména z PPP, SVP. Do komplikované šikany zařadíme především neobvyklé formy šikany. Dále sem zahrneme základní formy šikany, se kterými nemáme zkušenosti. Patří do nich šikany krajně ohrožující bezpečí pedagoga a život oběti, dále šikany se změnou v základním schématu. Prakticky jde zejména o nějakou zvláštnost u přímých a nepřímých účastníků šikany. Patří sem rovněž šikany s rozvinutým zakrývajícím systémem. Vážnou komplikací je intenzivnější závislostní vztah mezi oběťmi a agresory a vážnější dopady šikany na oběť – například známky úzkostné poruchy.

Zdůrazňujeme, že šikanování je komplikovaný a paradoxní fenomén a běžné pedagogické postupy naprosto selhávají. Rovněž obecné a hotové kuchařky v podobě receptů nefungují, spíše ublíží, než pomohou.

Tabulka: Klasifikace scénářů pomoci podle cíle léčby, stadia a formy šikanování (Kolář, 2011)

(1) Situace, které zvládne domov mládeže sám

- (a) první pomoc pro obvyklou počáteční šikanu;
- (b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování.

(2) Scénáře, kdy potřebuje domov mládeže pomoc zvenku

- (c) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu;
- (d) první pomoc (krizové scénáře) pro obyčejnou pokročilou šikanu;
- (e) první pomoc (krizové scénáře) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování;
- (f) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou.

Čl. 7.2

Dva scénáře domova mládeže

Pro domov mládeže jsou určeny následující dva scénáře. První je určen pro řešení počáteční obyčejné šikany. Důvodem je fakt, že těchto obyčejných počátečních šikan je nejvíce a tvoří obrovské podhoubí pro rozbušení pokročilých a neobvyklých šikan. Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí, tzv. školního lynčování. V tomto případě nelze čekat na odborníka – specialistu, protože je oběť ohrožena bezprostředně na zdraví a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Domov mládeže proto nejprve zakročí sám, vyřeší akutní problém a později jej řeší za pomoci odborníka.

(1) Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
 1. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 2. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 1. metoda usmíření;
 2. metoda vnějšího nátlaku (výchovní pohovor nebo výchovní komise s agresorem a jeho rodiči);
8. skupinová hodina:
 1. efekt metody usmíření;
 2. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. schůzka výchovní skupiny;
11. práce s celou výchovní skupinou.

(2) Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

- zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
- bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

- zalarmování pedagogů a informování vedení domova mládeže;

- zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
- pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
- oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

- rozhovor s obětí a informátory;
- nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

- metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny;
- kontaktovat rodiče, setkání rodičů s vedením domova mládeže a s ostatními, kteří se vyšetřování zúčastnili
- rodičům oběti/obětí i agresora/agresorů předat kontakty na instituce, na které je možné se obrátit o pomoc (SVP, PPP).

Čl. 7.3

Nápravná opatření

(1) Domov mládeže má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření. Při šikanování přicházejí v úvahu:

- Napomenutí vyslovené vychovatelem (dle uvážení a závažnosti přestupku ústní, písemné a u neplnoletých žáků písemné zaslání zákonným zástupcům)
- Důtka ředitele
- Podmíněné vyloučení se zkušební lhůtou (1 – 12 měsíců), kterou určí ředitelka DM
- Vyloučení z DM (ukončení ubytování)

(2) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči žáka v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiného domova mládeže.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

Čl. 7.4

Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení domova mládeže, školního metodika prevence, pedagoga výchovné skupiny s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP;
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;

- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby. Využíváme k tomu tzv. informovaný souhlas (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.)

Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

(3) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitelka domova mládeže oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(4) Ředitelka domova mládeže oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitelka domova mládeže zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

III.

Kontrola školy ze strany České školní inspekce a zřizovatelů

Čl. 8

(1) V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně školního metodika prevence, je zcela na místě obrátit se na ředitelku domova mládeže.

Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitelky a postup domova mládeže v řešení šikany je nedostatečný, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školského zařízení nebo podat stížnost na školu České školní inspekci.

Při šetření zřizovatelem a ČŠI je potřeba, aby byl do týmu zařazen specialista na řešení šikany.

(2) V případě šikany, která má charakter trestné činnosti, domov mládeže informuje Policii ČR nebo státní zastupitelství.

(3) Současně v odůvodněných případech domov mládeže zajistí oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda), popřípadě jiného specialisty.

IV.

Informace, co dělat

- informování žáků/studentů a rodičů o programu
 - žáci/studenti na začátku školního roku

- rodiče na první schůzce rodičů
- co dělat, když se dozvím o šikaně
 - obrátit se na skupinového vychovatele, školního metodika prevence
- co dělat, pokud nejsou projevy šikany uspokojivě řešeny
 - obrátit se na ředitelku domova mládeže, pedagogickou radu, zřizovatele – Jihomoravský kraj, Českou školní inspekci

V Brně dne 8. 9. 2018

PhDr. Eva Svobodová, MBA, LL.M.

ředitelka

Seznam příloh

1. **Přímé a nepřímé signály šikanování**
2. **Stadia šikanování**
3. **Literatura, webové stránky, kontakty**

PŘÍLOHA 1: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- ✓ posměšné poznámky na adresu žáka/studenta, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- ✓ kritika žáka/studenta, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem;
- ✓ nátlak na žáka/studenta, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- ✓ příkazy, které žák/student dostává od jiných spolubydlících, zejména pronášené panovačným tónem;
- ✓ skutečnost, že se žák/student podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolubydlících;
- ✓ nátlak na žáka/studenta k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- ✓ honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- ✓ rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- ✓ žák/student se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání pedagogům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- ✓ žák/student je v domově mládeže často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- ✓ při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- ✓ často vyhledává blízkost pedagogů;
- ✓ má-li žák/student promluvit před výchovnou skupinou, je nejistý, ustrašený;
- ✓ působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- ✓ stává se uzavřeným;
- ✓ jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- ✓ jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- ✓ zašpiněný nebo poškozený oděv;
- ✓ stále postrádá nějaké své věci;
- ✓ odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- ✓ začíná vyhledávat důvody pro absenci v domově mládeže;
- ✓ odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit. POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do výchovných skupin, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!)

Rodiče žáků/studentů by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- ✓ žák/student nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- ✓ nechce jet do domova mládeže (zvláště když dříve jezdil rád). Žák/student odkládá odjezd do domova mládeže, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ✓ ztráta chuti k jídlu;
- ✓ žák/student jezdí domů z domova mládeže hladový (agresoři mu berou jídlo nebo peníze na jídlo);
- ✓ usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- ✓ žák/student ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- ✓ žák/student bývá doma smutný či apatický nebo se objevují výkyvy nálad;
- ✓ zmínky o možné sebevraždě;
- ✓ odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- ✓ žák/student žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratil), případně doma krade peníze;
- ✓ žák/student nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- ✓ žák/student je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- ✓ žák/student si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná často zvrací, snaží se zůstat doma;
- ✓ své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- ✓ žák/student se vyhýbá příjezdu do domova mládeže;
- ✓ žák/student se zdržuje doma více, než měl ve zvyku.

PŘÍLOHA 2: Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je se dělají „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka“. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace V zátěžových situacích (což může být i školský zařízením vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s pedagogem nebo prostě jen z toho, že chození do domova mládeže je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace ...

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra. Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Skupina ví, o koho jde. Jde o žáky/studenty, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Svým způsobem platí „raději on, než já“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy. Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Bud' jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci/studenti se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana. Násilí jako normu přijímají všichni členové skupiny. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci/studenti jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem/studentem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

PŘÍLOHA 3: Literatura, webové stránky, kontakty

1. Literatura pro oblast školního šikanování

Základní literatura

- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.

Doporučená literatura (knihy, sborníky, studie, závěrečné zprávy)

- Kavalír, A. (Eds.) (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o.
- Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií
- Kolář, M. (2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2009). Skrytá podstata Hradeckého školního programu proti šikanování, In: Phillipová, L., Janošová, P. (Eds.) Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference v Praze 19.3. 2009. Praha: Tribun EU.
- Kolář, M. (2005). Školní násilí a šikanování. Ostrava: CIT, Ostravská univerzita.
- Kolář, M. (Ed.) (2004) Školní šikanování. Sborník z první celostátní konference konané v Olomouci na PdF UP 30.3. 2004. Praha: Společenství proti šikaně. 10-12.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR. - Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.
- Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Univerzity. [cit. 2.12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/kestazeni>
- Krejčí, V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2.12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/kestazeni/materialy-pro-studium-studie-atd>.
- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál.
- Philippová, L., Janošová, P. (Eds.) (2009). Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém. Sborník příspěvků z konference konané 19. 3. 2009 v Praze. Brno: Tribun EU. Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.
- Řičan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada. - Řičan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál.

Doporučená literatura (časopisy)

- Kolář, M. (2010). Bolest kyberšikany. Informační bulletin 1. Úřad pro ochranu osobních údajů.
- Kolář, M. (2010). Ve škole: Šikana, nebo jen škádlení? Psychologie dnes 2 (16), 56-59.
- Kolář, M. (2009). Šikana v mateřské škole: diferenciální diagnostika – jak rozlišit šikanování od škádlení? Řízení mateřské školy (20. aktualizace). Praha: nakladatelství dr. Josef Raabe.
- Kolář, M. (2009). Zlo či dobro, šikanovanie alebo doberanie? In: Sociálna prevenci 1. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Kolář, M. (2007). Český školský program proti šikanování. Perspektivy. In: Sociálna prevencia. Bratislava: Národné osvetové centrum.
- Kolář, M. (2007). Český školní program proti šikanování. Právo a rodina, 3.
- Kolář, M. (2006). Jak na šikanu? Psychologie dnes 2 (12), 16-18.
- Kolář, M. (2005) Devět kroků při řešení počáteční šikany aneb pedagogická chirurgie. Prevence 7 (2), 3-7.
- Miovský, M. a kol. (2012). Návrh doporučené struktury MPP prevence rizikového chování pro ZŠ. Praha: Klinika adiktologie 1.LF KU

2. Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

Společenství proti šikaně, www.sikana.org

E-Nebezpeci pro učitele, www.e-nebezpeci.cz

Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

www.masarykuvdm.cz

3. Kontakty

Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz

Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz

Internet poradna, www.internetporadna.cz

Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz

Poradna E-Bezpeci – poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na internetu, www.napisnam.cz

Pedagogicko-psychologická poradna, pobočka v Brně, Sládkova 1309/45, tel.: 548 526 802

Středisko výchovné péče, Brno, Veslařská 246, tel.: 542 518 518

Oddělení sociálně právní ochrany dětí Brno, Koliště 19, tel.: 542 173 774

Policie České republiky